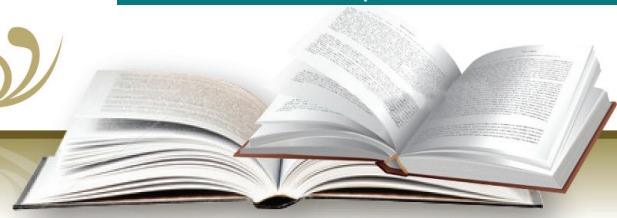

תורה והוראה

פרשת לך תשע"ח

קוראים יקרים!

אברהם אבינו, האב הראשון שעליו עם ישראל נבנה, שילב בנפשו שתי תכונות מרכזיות.

מצד אחד, האמונה. כפי שמאריך הרמב"ם (הלכות עבודה זרה, פרק ג), אברהם אבינו היה הראשון שהכיר את בוראו בתוך עולם חשוך של עבודת אלילים. אברהם אבינו היה מוכן להקריב את בנו על גבי המזבח למען אמונתו. בכך נהיה אברהם אבינו אבן פינה לאומה היהודית.

מצד אחר, אברהם אבינו הוא איש החסד. איש החסד המובהק. "חסד לאברהם". מעשה אברהם עם שלשת המלאכים הונצח כמעשה החסד המכונן של עם ישראל. מידת החסד של הקב"ה מתגלה בעולם על-ידי אברהם אבינו - אב המון גויים.

אין ספק ששתי המידות האלו פעלו יחדיו אצל אברהם. על-ידי שגמל חסד לעוברי דרך החדיר בהם אברהם אבינו את האמונה בבורא העולם. כפי שמתארים חז"ל, כשאורחיו היו מבקשים להודות לו על האירוח אליו זכו, הוא הפציר בהם להודות לפנות את לבם כלפי מעלה, ולהודות לא-ל עליון.

אולם, מה הקשר ברובד המהותי בין המידות? האם מידת החסד חייבת ללכת יחד עם מידת האמונה? למה זכה אברהם אבינו לשאת דווקא את שתי המידות האלו יחדיו?

דומה שהתשובה לכך מונחת בהגדרה

מאמר השבוע עוסק ב"מילה שלא בזמנה" – ברית מילה שמקיימים לאחר יום השמיני ללידה, בשל חולי התינוק. האם מותר לדחות ברית שגם ככה נדחתה מהיום השמיני, או שמא חובה לקיים את הברית בהזדמנות הראשונה? כאשר יש שני תינוקות שצריכים למול, אחד מילה בזמנה ואחד שלא בזמנה, איזה תינוק מלים ראשון? האם מלים מילה שלא בזמנה בימי חמישי? והאם מלים מילה שלא בזמנה ביום טוב שני של גלויות. בשאלות אלו, ועוד, נדון במאמר השבוע.

מתי לקיים ברית מילה שלא בזמנה

פרשת לך לך כוללת את מצוות ברית מילה, שניתנה לאברהם אבינו ולזרעו (בראשית פרק יז). בהקדמתו להלכות מילה מציין הרמב"ם (מילה א, א) את ההוראה שניתנה לאברהם: "מילה מצוות עשה שחייבין עליה כרת, שנאמר: 'וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה' (בראשית יז, יד)".

הזמן הנקוב לקיום מצוות ברית מילה, הן בפרשת לך לך והן בפרשת תזריע, הוא ביום השמיני ללידתו: "וביום השמיני ימול בשר ערלנו" (ויקרא יב, ג). כן נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה רסב, א): "אין מלין עד שתננן החמה ביום השמיני ללידתו, וכל היום כשר למילה".

ואולם, במקרים לא מעטים, ובעיקר בגלל חולי שהתגלה אצל התינוק, אין אנו מקיימים את הברית ביום השמיני, אלא לאחר מכן. במאמר זה נדון בדיני ברית מילה הנערכת לאחר היום השמיני, המכונה "מילה שלא בזמנה", ונחקור באיזו דרכים היא שונה ממילה רגילה של היום השמיני.

באיזה מקרים יש לדחות את הברית, ולכמה זמן יש לדחות אותה? האם מותר לדחות ברית שגם ככה נדחתה מהיום השמיני, או שמא חובה לקיים את הברית בהזדמנות הראשונה? כאשר יש שני תינוקות שצריכים למול, אחד מילה בזמנה ואחד שלא בזמנה, איזה תינוק מלים ראשון? האם מלים מילה שלא בזמנה בימי חמישי? והאם מלים מילה שלא בזמנה ביום טוב שני של גלויות. בשאלות אלו, ועוד, נדון בהמשך הדברים.

מתי דוחים מילה מיום השמיני?

במקרה של חולי, אין מלים את התינוק עד שיבריא, ומונים שבעה ימים מיום שהבריא עד שמלים אותו. כן נאמר בגמרא (יבמות עא, א), ונפסק בשולחן ערוך (סימן רסב, סעיף ב): "חולה אין מלין אותו עד שיבריא, וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים מעת לעת, ואז מלין אותו". כן נאמר אף ברמב"ם (הלכות מילה, פרק א, הלכה יח): "אין מלין אלא ולד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם".

השולחן ערוך מגדיר את סוגי החולי שבהם צריך להמתין שבעה ימים לאחר תום החולי: "במה

דברים אמורים, שחלצתו חמה וכיוצא בו, שהוא **חולי שבכל הגוף**. אבל אם חלה באחד מאיבריו, כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה, ממתנים לו עד שיבריא, ולאחר שיבריא, מלין אותו מיד.

כלומר, דווקא ב"חולי שבכל הגוף" יש להמתין שבעה ימים לאחר החלמת התינוק, ורק לאחר מכן למול אותו. בשאלה איך לקבוע איזה חולי נקרא "חולי שבכל הגוף", תמה בערוך השולחן (סימן רסג, סעיף ד) על הספרים שדנו בשאלה זו, וכתב שיש לשאול את הרופאים: "כשיש ספק אם חולי זה מתפשט בכל הגוף ישאלו לרופא, שהרי אנו סומכין על הרופאים בחילול שבת ולאכול ביום הכפורים וכו', הלכה ברורה דספק נפשות להקל, וממתנין ז' ימים מעת לעת משנתרפא, ומה מועיל כשנבאר איזה פרטים בזה, סוף סוף נצטרך לשאול ברופאים".

תינוק שיש לו חום גבוה (לדעת פוסקים רבים מ-38 מעלות ומעלה; כן פסק הרב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל), נחשב הדבר לחולי של כל הגוף, ומחכים שבוע ימים אחר ירידת החום. בספר 'נשמת אברהם' (סימן רסב) הביא בשם הרב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שחום משלושים ושבע וחצי עד שלושים ושמונה מעלות נחשב כחולה באחד מאבריו (ולא בכל גופו), שצריכים להמתין רק עד שיבריא. הוא אף הוסיף שאם לדעת רופא מומחה אין התינוק חולה כלל, ואין החום של פחות משלושים ושמונה מעלות נחשב חולי אצלו, מותר למולו בזמנו.

לא ניכנס כאן לשאלה של מחלות שונות, וכמובן שיש להתייעץ הן עם רב מוסמך, והן עם רופאים. רבים מן המחלות והמצבים השכיחים נידונו בספר 'נשמת אברהם'.

דחייה נוספת של מילה שלא בזמנה

האם מותר לדחות את קיומה של מילה שלא בזמנה מעבר ליום שבו ניתן לקיימה? האם נאמר שכיון שנדחתה המילה מזמנה העיקרי של יום השמיני, אפשר לתכנן את הברית לכל מועד רצוי, או שמא יש למול את היילוד מיד כאשר הדבר מתאפשר על-פי הלכה?

בשו"ת נודע ביהודה (תניינא, יו"ד סימן קסו) דן בשאלה של תינוק שמילתו נדחתה עקב סכנת חולי, וכשנתרפא התינוק ביקש האב לדחות את הברית לערב פסח כדי שיאכלו הבכורים בסעודה מצוה, ולא יצטרכו לצום. הנודע ביהודה קובע שגם באופן שהברית אינה מתקיימת ביום השמיני, אין כל היתר לדחותה ליום אחר, אלא מיד כשנתרפא הילד יש למולו באותו היום. בנוסף על איסור דחיית המילה, הוא מוסיף שיש לחשוש שמא ימות התינוק, ונמצא מצוות מילה מתבטלת לגמרי. [נדמה שחשש זה אינו מצוי כיום]. הוא אף מעלה שאין היתר לבכורים המתענים לאכול מסעודת מילה שלא בזמנה, ומעבר לכך, קובע **שאסור** לקיים ברית בערב פסח, שיש לגזור שמא ישהה אדם את קיומה של מילה שלא בזמנה לצורך האמור (של אכילה בתענית בכורות).

העיקרון שמבסס הנודע ביהודה הוא שכל יום ויום נחשב זמן המילה ("כל יומא זמנה הוא"), ואסור לדחות את המילה מיום אחד ליום אחר. כך נראה גם מדברי הרמב"ם בתחילת הלכות מילה (פרק א, הלכה ב): "כשיגדיל הוא חייב למול את עצמו, וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדיל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה".

יש לציין שלדעת הרמב"ם אין אדם מתחייב בעונש כרת (שנאמר בנוגע למצות מילה) אלא אם ימות האדם ולא ימול את עצמו. מנגד, הראב"ד (שם) סבור שאדם עובר על איסור כרת בכל יום שאינו מל את עצמו.

איזו מילה קודמת?

בספר 'דבר אברהם' (ח"א, סימן לג) כתב לחדש שבמילה שלא בזמנה, לא רק שאדם עובר על המצוה בכל יום שאינו מל את בנו, אלא שעובר אדם **בכל רגע ורגע**.

לדבריו, כיון שעבר זמן המילה של היום השמיני, שוב אין ציווי על מילה בכל יום ויום, אלא ציווי תמידי בכל רגע ורגע. מכאן שחייב האדם להקדים את המילה ככל שאפשר (כלומר, משעת הנץ

המהותית של מידת החסד - וכך בגם בהגדרת האמונה. חסד פירושו חדירה מעבר לגבולות הדין. מעשה חסד פורץ את המחיצות המבדילות בין אדם לבין חברו, ומעניקה את הטוב לזולת. כך אדם שמתחסד עם קונו חודר מעבר לשורת הדין, ומתחבר לרצון ה' שמעבר. חסד פירושו אפוא לפרוץ את הגדר, לחדור אל הצד שמעבר.

כך גם עניין האמונה. המאמין פורץ את גבולות החושך של עולם הזה, ומתעלה לקראת הבהירות של עולם עליון. העולם הזה הרי הוא מקום חשוך - עולם לשון העלם. המאמין מאיר את העולם באמונתו, מתחבר לדבר שמעבר, ומחבר את העולם יחדיו עמו.

בעיקר מהותו היה אברהם אבינו פורץ גבולות. הוא נקרא 'עברי' - כל העולם מעבר זה, ואברהם מעבר זה. אברהם היה בעל חסד. והוא היה בעל אמונה. שתי המידות השתלבו יחד בדמותו הגדולה.

פרשיותיו של אברהם אבינו מלווים אותנו בתחילת חודשי החורף. בחורף אנו עוסקים בזריעה. ואמנם, בכך גם עסק אברהם - בזריעת הזרעים הראשוניים של האומה הישראלית - כלשון הרמב"ם: "וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר".

במובן הטבעי, החורף הוא זמן של גבולות ומחיצות. כל אחד יושב בביתו, מוקף במחיצות. העולם חשוך, לילותיו ארוכים. אברהם אבינו מלמד אותנו איך לפרוץ את הגבולות, איך להאיר את החושך. עושים זאת על-ידי זריעה, זריעה של עיקרי אמונה, זריעה של חסד.

לכל אחד גבולות ומחיצות. כנגד המחיצה שבין אדם למקום נצטוונו במצוות "אנכי ה' אלוקיך". כנגד המחיצה שבין אדם לחברו נצטוונו במצוות "ואהבת לרעך כמוך". את שניהם למדנו מאבינו הראשון. בשבילו - ובשביל ההולכים בדרכו - נברא העולם.

החמה, שהוא תחילת זמן הקיום של מצוות היום). יש שהוסיפו לדייק כן מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות (שבת פרק יט, משנה ז): "אחר שעבר היום השמיני למילה לא נפטר מזו המצוה, אבל הוא מצווה ומוכרח למול תמיד".

חידוש זה מתייחס למה שדנו האחרונים בשני תיקונות שבאו לפנינו לימול, האחד מילה בזמנה (ביום השמיני) והשני מילה שלא בזמנה – מי מהם נימול קודם?

בפתחי תשובה (יו"ד סימן רסה, ס"ק ט) הביא מתשובת 'יד אליהו' כי "זה שבזמנו קודם, דחביבא מצוה בשעתא": יש להקדים את מילת יום השמיני, מפני חביבות "מצוה בשעתא". כך הורה גם בשו"ת ברית אברהם, שמילה בזמנה עדיפה על מילה שלא בזמנה.

מנגד, ב'דבר אברהם' קבע שאדרבה, יש להקדים ולמול את המילה שלא בזמנה, כי התורה קבעה את זמנה של מילה בזמנה בכל היום השמיני, ואם רוצים לדחות את המילה לשעה מאוחרת ביום השמיני, איך בכך שום איסור, וכל מה שיש עניין להקדים ולימול הוא מדין "זריזים מקדימים למצוות". בניגוד לכך, כאשר מדובר במילה שלא בזמנה אין להשהות את המילה כלל, "דמכיון שהגיע לשעה שיכולין למולו, כל שעה ושעה שמאחרו עובר בעשה" (וכן ביאר את דברי הרמב"ם "בכל יום ויום", שהכוונה בכל רגע ורגע).

לכן מסיק שם: "בודאי יש להקדים את המילה שלא בזמנה בכדי שלא יבטל ממצוות עשה בשעת האיחור, מה שאין כן זו שבזמנה אם מאחרה איזה שעה אינו עובר בכלום דכל יום השמיני זמנה הוא". בסוף דבריו מוסיף הוראה כללית: "ולפי זה יש לזהר במילה שלא בזמנה שלא לאחרה כלל אלא למול מיד שנראה למילה, וכן אני רגיל להזהיר בבוא מעשה לידי, ולא נכון הוא מה שמאחרים את המילה גם שלא בזמנה שלא לשום צורך כי אם בשביל הקרואים עד שיתאספו, וראוי לעורר על זה".

בהגדת ראשי ישיבת וולוז'ין (עמ' קסב) הובא שהרב חיים מברסק מיתן את החידוש של ה'דבר אברהם', וביאר שחובת מילה "בכל רגע ורגע" נאמר רק בנוגע לאדם הבא לימול את עצמו. בנוגע לאב המל את בנו, אין חובה בכל רגע ורגע, ולכן יש להקדים מילה בזמנה למילה שלא בזמנה. רק אם יגדל הבן, ולא נימול, עובר הבן איסור בכל רגע ורגע שאינו נימול.

סתירה בדברי המגן אברהם

חידושו של ה'דבר אברהם' כבר נאמר בפוסקים קדומים. בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א, סימן פה) כתב בתוך דבריו ש"מילה שלא בזמנה חמורה ממילה בזמנה, כי מילה בזמנה על כל פנים כל היום זמנה, כל יום השמיני, אלא שזריזין מקדימין מצפרא. מה שאין כן מילה שלא בזמנה, כל שעתא ושעתא זימנא".

בשו"ת תשובה מאהבה ציין לעניין זה לדברי המגן אברהם (או"ח סי' רמט ס"ק ה), שכתב שלמרות שאסור לקבוע סעודת משתה בערב שבת, מותר לערוך בו סעודת ברית, ואפילו שלא בזמנה, מפני שנחשב

זמנה קבוע (על-פי הרמ"א, שם סעיף ב): "ומילה אף על פי שעבר זמנה, כגון שהיה חולה בשמיני, מקרי זמנה קבוע, דכל שעתא ושעתא זימני הוא" (ע"י בשו"ת להורות נתן, ח"ו, סימן צ, בעניין החילוק שבין מילה לבין פדיון הבן).

ואולם, דברי המגן אברהם לכאורה סותרים את דברי עצמו. בהלכות פסח נפסק בשולחן ערוך (סימן תמד, סעיף ז) סדר השבתת חמץ במקום שחייב גם במצות מילה: "ההולך ביום ארבעה עשר לדבר מצוה, כגון למול את בנו או לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, אם יכול לחזור לביתו ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער; ואם לאו, יבטלנו בלבד".

ומה יעשה אדם כאשר מדובר כבר שעה הששית, זמן ששוב אין הביטול בלב מועיל? באופן זה, ביאר במגן אברהם שעל האדם לחזור ולבאר את חמצו, גם אם יבטל בכך את מצוות המילה. הסיבה לכך, כפי שהובאה גם במשנה ברורה (שם ס"ק כט), היא ש"עשה דתשבתו חמיר טפי, שהוא עובר עליה בכל רגע, מה שאין כן במילה ואינך". מבואר אפוא בתוך הדברים שאין אדם עובר על מצות מילה בכל רגע, אלא בכל יום, ולכן מצוות השבתת החמץ (שאדם עובר עליה בכל רגע) חמורה יותר.

ב'מחצית השקל' העיר שדברי המגן אברהם סותרים את יסודו הנ"ל בדין מילה שלא בזמנה: "לא הבנתי, הא אפילו במילה שלא בזמנה כל שעתא עובר, וכמו שכתב המג"א". מכאן היה נראה שמה שכתב המגן אברהם ש"כל שעתא ושעתא זימני הוא", אין חוונתו שאדם עובר על כל רגע ורגע, אלא שהמצוה היא בכל יום, אבל נחשבת למצוה בזמנה בנוגע לעריכת סעודה בשבת. לפי זה, אין לסמוך את דברי שו"ת תשובה מאהבה על-פי דברי המגן אברהם.

המשנה ברורה (שער הציון, ס"ק כד) מציע ביאור אחר בדברי המגן אברהם, וביאר שגם במילה שלא בזמנה, בה עובר על המצווה בכל רגע ורגע (כיסודו של ה'דבר אברהם'), הרי שעדיין אפשר לתקן את האיסור בכך שלבסוף ימול את בנו. לעומת זאת, איסור חמץ בפסח אינו ניתן לתקון כלל.

יש לציין שהמנהג הרווח הוא לקיים מילה שלא בזמנה בהזדמנות הראשונה, אך לא להקפיד על רמת החיוב העולה לפי דברי ה'דבר אברהם'. יש למול את התינוק בבוקר (לעומת מילה בזמנה, שלעתים מלים את היילוד אחר הצהריים אם הדבר נוח עבור אורחים), אך אין המנהג לקיים את הברית דווקא עם הנץ החמה.

מילה ביום חמישי?

בט"ז הורה (על-פי דברי הבדק הבית, בשם הרשב"א) שאין לקיים מילה שלא בזמנה ביום חמישי, מפני שביום השלישי למילה יש צער לנימול, ואין לגרום צער ביום השבת. כמובן שהוראה זו אינה עולה בקנה אחד עם חידושו של ה'דבר אברהם' ביחס לחומרת השהיית מילה שלא בזמנה. הט"ז מוסיף עוד (יו"ד רסב, ס"ק ג) שכמו כן אין למול את היילוד ביום ששי, שיש בו צער עוד יותר גדול.

בחידושי רבי עקיבא איגר (בשם החיד"א) תמה מדברי ה'בדק הבית' עצמו, שכתב: "כתב התשב"ץ בתשובה דתינוק שחלה ונתרפא בה' בשבת ממתנין לו עד למחר" – כלומר, שמלין אותו ביום ששי – ואיך מסיק הט"ז שכל שכן שאסור למולו ביום ששי. רבי עקיבא איגר מוסיף שטעמו של התשב"ץ אינו מפני צער היילוד, אלא משום קדושת השבת – לעתים התינוק מסתכן ביום השלישי למילה, ונבוא לידי חילול שבת. לפי ביאור זה, אין בדבריו לערער על חידושו של ה'דבר אברהם'. יש לציין שה'בן איש חי' (שו"ת רב פעלים, ח"ד, סימן כח) פסק כדברי התשב"ץ, והורה "שאין למול מילה שלא בזמנה לא ביום חמישי ולא ביום ששי, וכן המנהג פשוט פה עירנו עד עתה ואין לזוז מזה". מנגד, יש סוברים שמותר למול את התינוק ביום חמישי, ואין מחמיצין את המצוה. כך כותב הש"ך (סימן רסו, ס"ק יח): "דודאי דאפילו מילה שלא בזמנה שרי ביום ה', ואפילו הפוסקים דס"ל דיום ג' דוקא דוחה שבת, אפשר דמודו בזה דמילה שלא בזמנה מותר ביום ה', וכדהוכחתי מדעת רוב הפוסקים, וכן נראה עיקר". כך פסק גם המגן אברהם (סימן שלא, ס"ק ט): "ול"נ דבזמן הזה שאין רוחצין אותו, ליכא למיחש לזה, דלא שכיח כלל שיחללו עליו שבת וכו' לכן אין להתרשל בדבר מצוה". דברים אלו נכונים שבעתיים כיום, כאשר אין הסכנה שכיחה בעקבות

קיום הברית. כן פסקו עוד פוסקים רבים, כפי שהורה גם המשנה ברורה (סימן שלא, ס"ק לג), וכך המנהג, כפי בספר 'אוצר הברית' (פרק ט, סימן ו, סעיף כז).

פרטים נוספים בעיתוי מילה שלא בזמנה

נחלקו תנאים (יבמות עב, ב) אם יש לקיים מילה שלא בזמנה דווקא ביום. להלכה, נפסק בשולחן ערוך (שם), שגם באופן זה חובה למול ביום, ולא בלילה: "ואפילו מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום". מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ולא יו"ט (רמב"ם מילה א, ט, ובשו"ע סימן רסב). נחלקו הראשונים בנוגע ליו"ט שני של גלויות: האם ניתן לקיים מילה שלא בזמנה ביו"ט שני, שבו אין איסור מלאכה מן התורה, אלא איסור דרבנן בלבד? דעת השולחן ערוך (יו"ד רסו, ח, על-פי הרא"ש) היא שאין לקיים מילה שלא בזמנה ביו"ט שני, ואילו הש"ך (ס"ק ח) חולק על כך. בשו"ת נודע ביהודה (אורח חיים, מהדורא קמא סימן ל) דן בשאלה זו, וכתב שאמנם אין למול את היילוד ביו"ט שני (כדעת הרא"ש והשו"ע), אך העושה כן (כדעת הש"ך) אין מוחים בידו.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

האם אפשר למכור עבירות?

שאלה:

שלום הרב. האם זה נכון שאפשר "למכור" את עברותיי ליהודי אחר תמורת כסום כסף? האם זה באמת תופס ?

תשובה:

שלום רב,

אי אפשר למכור עבירות.

ראה בשו"ת מחנה חיים (ח"ב בחו"מ סי' כ') שנשאל בענין עשיר שמכר לעני את כל עבירות שעשה ואח"כ חזר בו העני האם המקח הזה קיים או בטל?

והשיב המחנה חיים: "אמנם נראה לי דאי אפשר להעמיד אחר תחתיו לקבל העונש דחז"ל אמרו בשבת דף נ"ה אמר רב אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עוון אין מיתה בלא חטא דכתיב הנפש החוטאת היא תמות, ובן לא ישא בעוון האב ואב לא ישא בעוון הבן צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה אין יסורים בלא עוון דכתיב ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם יעוי"ש בשבת דף נ"ה בתוס' ד"ה ש"מ וכו'...הרי מבואר דאי אפשר שיבוא על איש יסורים בלא עוון כי יחזקאל רמז רשעות הרשע עליו תהיה כשם שאי אפשר שאדם ימכור זכויותיו אשר ראוי לו בעולם הבא דכתיב צדקת הצדיק עליו תהיה כך א"א שיבוא רשעת רשע על איש אחר כי רשעת הרשע עליו תהיה ולא יועיל הון ביום עברה ואין משלחת במלחמה לשלוח עבדו או שכירו תחתיו אפילו אח לא פדה איש ואין מגין בפני פורעניות אלא מצוות ומעשים טובים המה ילכו לפניו לזכות בדין".

גם בענין מצוות וזכויות כבר כתבו הפוסקים שלא ניתן למכור, ראה בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רה, ובשו"ת טוב טעם ודעת להגר"ש קלוגר הלכות תלמוד תורה סי' קיז. שו"ת משיב דבר ח"ג סי' יג, וברכי יוסף סי' רמו.

סיום כתיבת ספר תורה על ידי חילוני שאינו שומר שבת

שאלה:

שלום רב,

סופר שמשאיר בסוף כתיבת הספר אותיות חלולות כדי שימלאו אותם בעל הספר וקרוביו וכו'. האם מותר למי שאינו שומר מצוות למלא האות? (ראיתי הנידון באחרונים שיש' אוסרים כיון שאות חלולה אין צורת אות עליה ויש מכשירים כיון שצורתה עליה' ואין שיעור לעובי האות ויש שאוסרים אף לדעה זו כיון שהמלא האות עולה על' הקו החיצוני שהסופר עשה נמצא שכתבתו היא העליונה. ויל"ע מדברי הבה"ל סי" לט סע' ב' ד"ה בכל תיקון ששם לכאורה מבואר לא כך). מהי ההכרעה המקובלת' בזה?

תשובה:

שלום וברכה

אכן יש בענין זה מחלוקת גדולה, תוכל לראות את המקורות בענין בס' נטעי גבריאל הכנסת ספר תורה פרק יד סעי' ב, כאשר בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' כד מחמיר, וכן סברו עוד אחרונים, וביד יצחק ח"ג סי' רסז ועוד אחרונים מקילים, והמנהג להחמיר בזה, ספר התורה נכתב בקדושה ולנצח, וחלילה להכנס להקלות בענין זה. אם אין ברירה והוא התורם וכו'... ניתן לתת לו לכתוב אות, לזכור איזו היא, ולמחוק אותה אחר כך ולכותבה מחדש. בהצלחה רבה

האם מותר לבעל חנות לומר לעוברי אורה שאין לו שירותים בחנותו

שאלה:

שלום וברכה'

יש לנו בבית העסק שרותים' השרותים מיועדים בשבילי ובשביל העובדים, מדי יום מבקשים מאיתנו גם קליינטים וגם עוברי דרך להשתמש בשרותים.

מנסינות רבים השאירו לנו את השרותים מטונפים ובסוף מטוב ייצא רע שאנחנו מנקים
אני יכול להגיד שאין לי שרותים? כי אם אני יגיד שהם מיועדים לי ולעובדים, הקליינטים לא יראו את זה בעין יפה, אני עובר על אסור שקר או אם יש לכם עצה בשבילי כי באמת אני לא רוצה להביא לאף אחד להכנס לשרותים

תשובה:

שלום רב,

מותר לך לומר שאין לך שירותים.

הרי אינך חייב לתת להם להשתמש בשירותים, בגלל שאתם נאלצים לנקות אחרי העוברים והשבים.. ואם כך, במקום לומר שאינך רוצה לתת להם להשתמש ואז זה לא נראה טוב, מותר לך לומר שאין לכם שירותים.

איסור שקר הגדרתו הוא אינו אי אמירת אמת, אמירת דבר ההיפך מהמציאות. אלא שקר היא מידה רעה, ולכן אם משתמשים בה לרעה להונות או להטעות מישו זה איסור שקר, ויש ראשונים הסבורים שמדבר שקר תרחק זה רק שקר בביה"ד, אבל ברור שגם לשיטתם אסור לשקר סתם כך, לכן אנו מוצאים בחז"ל כמה פעמים שהתירו לשקל אם זה מפני השלום, או לדעת בית הלל לומר כלה נאה וחסודה ועוד כהנה, שברור שאין הכוונה היא שמותר לעבור על איסור שקר בסיטואציות הללו, לא יתכן דבר כזה, אין היתה לעבור על איסור דאורייתא מפני השלום וכד'. אלא במפני השלום מה שאנו צריכים לעשות הוא לשנות מהאמת, כי זוהי האמת האמיתית - כך מגדיר את החזו"א את איסור שקר. ראה עוד במאגר השו"ת, שונות, שקר, שם יש כמה תשובות שהרחבנו יותר בהגדרת איסור שקר.

אגב, שמעתי פעם בשם הגרש"ז אורבך, שאם אדם אינו רוצה שיפריעו לו כעת בביתו, מותר לבני ביתו לומר שאינו בבית, כי לעניינם של הרוצים אותו כעת הוא אינו בבית ואין בזה איסור שקר.